

MACKINDER'İN HEARTLAND TEORİSİ'NİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Mackinder's Heartland Theory and Afterthoughts

Ramazan ÖZEY¹

Özet

İngiliz coğrafyacısı ve jeopolitikçi Halford Mackinder'in Heartland Teorisi, o yıllarda amacına ulaşmış popüler bir çalışmadır. "Coğrafya savaşmak içindir" diyen Fransız Coğrafyası Lacoste, savaşlarda coğrafyanın öneminden bahseder. Coğrafyayı bilmeyen bir komutanın başarılı olamayacağı apaçık ortadadır.

Mackinder'in Heartland Teorisi, bir hedef saptırmadan başka bir şey değildir. Tilki kurnazlığına sahip İngilizler, Mackinder'nin Heartland Teorisini itibar etmemişlerdir. Oysa Mackinder, İngilizler için önemli bir Jeopolitikçi ve bilim adamıdır. Büyük bir ihtimalle önemli bir bilim adamının bu teorisi, İngilizler için değil, Avrupa ana karasında rakipleri olan Almanlar için ortaya atılmış bir teoridir. Nitekim Almanlar bu teoriye sıkı sıkıya sarılmışlardır.

Almanlar, İkinci Dünya Savaşı'nda, Mackinder'in Heartland Teorisi'ni uygulama aşamasına koymuşlardır. Ancak başarısızlığa uğramışlardır. Almanların bu teoriye kanmaları, Mackinder'in gerçekten bilim adamı olarak görmelerindedir. Oysa İngilizler, tarih boyunca bilimi bir hile olarak kullanmışlardır. Mackinder'in Heartland Teorisi de bu hile düzeninin bir parçasıdır.

Günümüz dünyası, geçmişten ders almalıdır. İngiliz oyununa artık bir daha gelmemelidir. İngilizlerin tilki kurnazlığına karşı, kümesteki tavuklar gibi kanmamalıdır. Ama ne yazık ki, tüm dünyada hala İngiliz oyunları geçerlidir. Bunlardan ders alan yok gibidir.

Anahtar Kelimeler: Mackinder, teori, coğrafya, siyasi coğrafya

Abstract

British geographer and geopolitician Halford Mackinder's Theory of Heartland is a popular work which attained its goal in those years. The French Geographer Lacoste says "geography is about fighting" referring to the importance of geography in wars. It is obvious that a commander who does not know geography cannot succeed.

Mackinder's Theory of Heartland is a deception. The crafty British people did not appreciate the Mackinder's Heartland Theory. However, Mackinder is an important geopolitician and scientist for the English. An important scientist's theory was not put forward for the British but it was about containing its rival Germany in continental Europe. Indeed, the Germans embraced this theory tightly.

In the Second World War, the Germans put Mackinder's Theory of Heartland into practice. But they failed. Germans believed this theory because they considered Mackinder as a genuine scientist. The English, however, used history as a trick throughout the history. Mackinder's Theory of Heartland was also a part of this trickery.

Today's world should learn lessons from the past. We should no longer believe in the English tricks. The world should not be coaxed all too easily to the English tricks, but unfortunately, English games are still in practice all over the world. It seems like nobody has learned a lesson from them.

Keywords: Mackinder, theory, geography, political geography

¹ Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Coğrafya Eğitimi ABD., rozey@marmara.edu.tr

GİRİŞ

Geçmişte olduğu gibi bugün de, dünya ülkeleri; yönetenler ve yönetilenler olarak ikiye ayrılır. Ayrıca yönetenler de, ikiye ayrılır. Birincisi; hak ve adaletle, barış ve huzur içinde dünyayı yönetenlerdir. İkincisi; dünyayı hile ve kurnazlıkla, kendi menfaatleri ölçüsünde, dünyayı sömürenlerdir.

13. yüzyılın sonlarından 20.yüzyılın başlarına kadar, dünyayı hak ve adaletle, barış ve huzur içinde, Osmanlı Yüce Devleti dünyayı yönetmiştir. Osmanlı Yüce Devleti, yıkılma sürecine girdiği yıllarda, dünyayı İngiliz İmparatorluğu yönetmeye başlamıştır.

Üzerine güneş batmayan İngiliz İmparatorluğu, dünyayı hile ve kurnazlıkla yönetmiş ve yönettiği ülkelerde hak ve adalet yerine kan ve gözyaşı hâkim olmuştur.

İngiliz kurnazlığı, coğrafya ve jeopolitik bilimde de görülür. Tahminlerimize göre, İngiliz coğrafyacısı ve jeopolitikçisi Halford John Mackinder'in "Heartland Teorisi"ni, İngilizler için değil, Almanlar için ileri sürmüştür. Amaç Almanları Rusya'nın Sibiryası soğuklarında helak etmektir. Mackinder, ileri sürdüğü teoride başarıya ulaşmıştır.

MACKİNDER KİMDİR?

İngiltere'nin Lincolnshire, Gainsborough'da, 15 Şubat 1861'de bir doktorun oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Kraliçe Elizabeth'in Grammar Okulunda öğrenim görmüştür. Oxford'da doğa bilimleri üzerine uzmanlaşmıştır. University of Reading ve London School of Economics'in kurucuları olarak bilinir. Ayrıca Jeopolitik ve Jeostrateji'nin babası olarak tanınır.

Hem fiziki coğrafya ve hem de beşeri coğrafya alanında güçlü bir İngiliz bilim adamıdır. Mackinder, 1883 yılında Oxford Birliği'nin Başkanı olarak görev yapmıştır

İngiliz siyasî coğrafyacısı ve jeopolitikçisi olan Halford John Mackinder tarafından "yeryüzünün kalbi teorisi" geliştirilmiş ve ortaya atılmıştır. 1861–1947 yılları arasında İngiltere'de yaşayan Mackinder, önce biyoloji ve hukuk öğrenimi görmüş, ardından coğrafya eğitimi almış ve coğrafya öğretim üyeliği yapmıştır. 1904 yılında Kraliyet Coğrafya Derneği'nde, "Tarihin Coğrafi Eksenini" (The Geographical Pivot of History) adlı bildirisi ile Kara Hâkimiyet Teorisi'nin temellerini atmıştır. Daha sonra 1919 yılında yayımladığı "Demokratik İdealler ve Gerçek" kitabında bu teorisini geliştirmiştir. 1910–1922 yılları arasında İngiliz Parlamentosu'na giren Mackinder, Parlamento'da yayımladığı fikirleri ile dikkati çekmeyi başarmıştır.

Mackinder, "kalp bölgesi" adlı çalışmalarıyla, 1945 yılında, Kraliyet Coğrafya Derneği tarafından coğrafya biliminin ilerlemesine yaptığı hizmetlerden dolayı, Patronun Altın Madalyası (Patron's Gold Medal) verilmiştir.

Mackinder'in çalışmaları, coğrafyanın Birleşik Krallık'ta (İngiltere) farklı bir disiplin olarak kurulmasına ön ayak olmuştur. Coğrafya öğretimi konusunda rolü büyük ihtimalle diğer herhangi bir İngiliz coğrafyacısından daha fazladır.

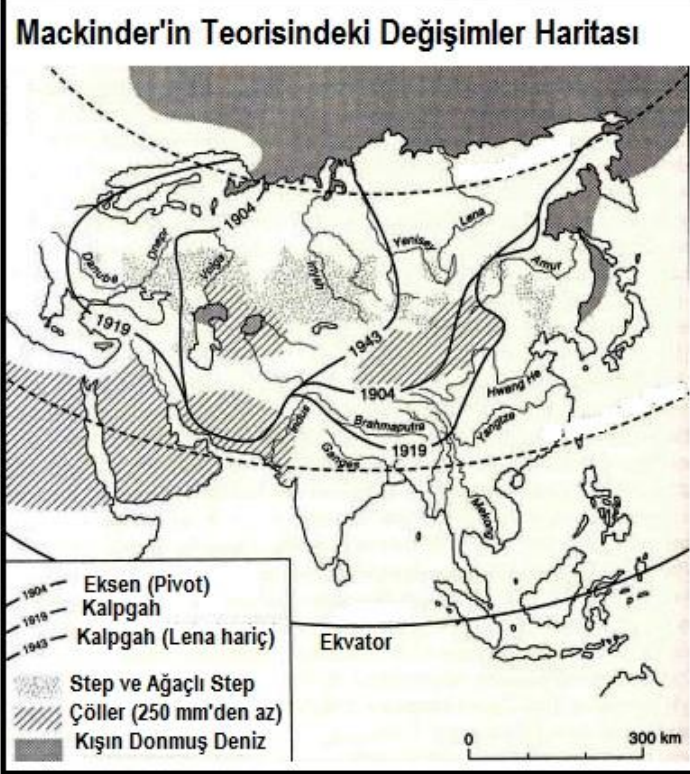
Hem University of Liverpool ve hem de University of Wales, Aberystwyth'de 1917'de Mackinder'e Coğrafyada profesörlük kürsüleri verilmiştir. 1923 yılında, Londra Üniversitesi Coğrafya kürsüsünde bir Profesör (London School of Economics) olmuştur. Oxford Üniversitesi, 1934 yılına kadar coğrafya profesörü tayin etmemiştir. Sir Halford John Mackinder, 6 Mart 1947'de, Parkstone, Dorset'de hayatını kaybetmiştir.

Mackinder'in Heartland Teorisi

Mackinder'in Kara Hâkimiyet Teorisi, kısaca şu şekilde özetlenebilir; "Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının bütünü dünya adasını oluşturur. Bu Eski kara kütlelerinin dışında kalan Amerika, Avustralya ve Antarktika gibi kıtalar ise, Dünya Adasının Uydularını teşkil ederler. Dünya Adası içinde kalan, Doğu Avrupa ile Sibiryası bölgesi, dünyanın "Heartland'ı" (kalp Sahası) nı oluşturur. Heartland'ın çevresindeki Balkanlardan Çin'e kadar uzanan saha ise "İç veya Kenar Hilâl" ya da "Rimland" kuşağıdır. Bunun dışında kalan Amerika-Afrika-Avustralya-Japonya hattı ise "Dış veya Kenar Hilâl" ya da "Dünya Adasının Peykleri" olarak kabul edilir." Mackinder, Dünya'yı bu şekilde tasnif ettikten sonra, teori oluşturan görüşünü şu şekilde sonuçlandırıyor: "Doğu Avrupa'ya hükmeden bir devlet Heartland'a hâkim olur. Heartland'a hükmeden ise öncelikle İç-Kenar Hilâl'e ya da Rimland'a hükmeder. Sonra da Dış-kenar Hilâl'e yani bütün dünyaya hâkim olur" (Mackinder, 1902, Mackinder, 1904 ve Mackinder, 1919).

Mackinder 1904 yılındaki görüşlerinde; Asya'da Obi ile Lena nehirleri arasında kalan Sibirya bölgesini, "Dünya Kalesi" veya "Heartland" (Dünyanın Kalbi) olarak nitelendiriyor. Ancak Mackinder bu görüşünü üç kez değiştiriyor ve son olarak 1943'de "Heartland" bölgesini, Sibirya'nın batısına, yani Doğu Avrupa düzlüklerine kaydırıyor (Alcenat ve Scott, 2008).

Çalışmalarında daha ziyade fizikî coğrafya özellikleri ve siyasî coğrafyaya etkileri üzerinde duran Mackinder bazı ilginç noktalar üzerinde durur ve şu sonuçlara varır; "Dünyanın dörtte üçü denizler, geri kalan dörtte birini adalar (yani kıtalar) kaplar. Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları, âdeta birbirlerinin devamı olup, büyük bir dünya adasını oluştururlar. Bu dünya adasının, Sibirya, Volga nehri, Kuzey buz denizi, Afganistan ve İran arasındaki bölge Kalpgâh adı verilen kısmıdır. Bu kısım; Ural Dağları hammadde kaynakları ile doludur. Sibirya'da kerestecilik için en elverişli geniş ormanlar vardır. Ukrayna'da geniş buğday tarlaları yer alır. Kafkaslar zengin petrol rezervlerine sahiptir. Donetsk havzasında çok zengin kömür yatakları bulunur. Dolayısıyla bu bölge coğrafi kaynak bakımından güçlüdür (Billon, 2006). Bu kalpgâh bölgesi iki önemli çember ile çevrilidir. Birinci Çember üzerinde; Çin, Hindistan, İran, Türkiye, Doğu Balkanlar, Avusturya ve Almanya gibi devletler vardır. Kalpgâh bölgesinde olan güçlü bir devlet, bu iç çember bölgesine taarruz edip, sıcak denizlere ulaşabilir. Eğer söz konusu bu devlet, iç çemberi yarıp, sıcak denizlere ulaşırsa, dış çember üzerinde bulunan; Japonya, Avustralya, İngiltere, Afrika ve Amerika ülkeleri üzerinde taarruz edebilir ve bu taarruz başarılı olursa, dünya hâkimiyetini kurabilir. Bu nedenle öncelikle, iç çember üzerinde bulunan devletlere destek vermek gerekir."

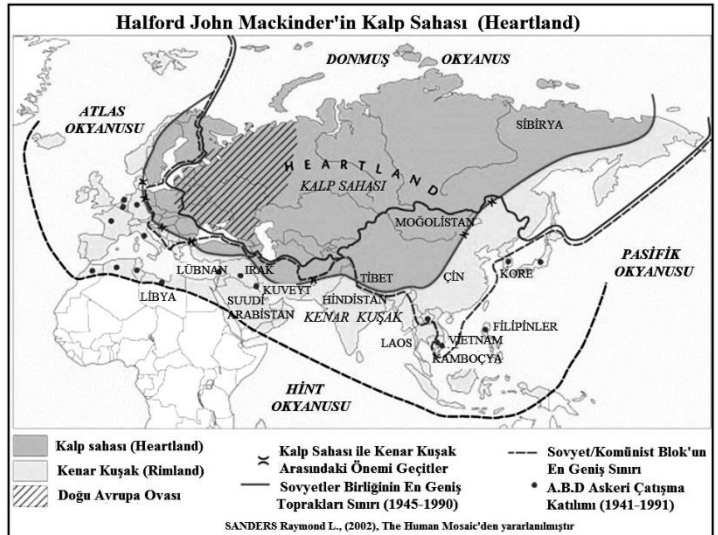

1904'de coğrafyacı Halford J. Mackinder, uluslararası gücün değişen dengesi ile ilgilenmiştir. Rusya'nın geniş ve merkezi bölgelerinin İngiliz deniz gücünün dışında olduğunu, geniş Avrasya topraklarında yenilmez bir "Kalp Sahası" bulunduğunu ve bu Kalp Bölgesini kontrol edenler dünyanın hâkimliğini savunmuştur. Bu fikir, yirminci yüzyılın başlarında uluslararası politikada güçlü bir kavram haline gelmiştir (Chowdhury, Kumar ve Kafi, 2015). Mackinder'in fikirleri, 1930'larda Alman sömürü düzeni kurmak isteyen Nazi rejimi tarafından son derece önemli görülmüştür.

Teorinin Birinci Dünya Savaşı'nda nasıl geliştiğini, Mackinder'in 1919 Paris Barış Konferansı hakkındaki eleştirilerine yer verilmiştir. Mackinder'in fikirleri, jeopolitik geleneğin gelişimi üzerindeki etkisini incelemektedir. İlk önce etkisinin hafif olduğu İngiltere'de, daha sonra etkisinin çok büyük olduğu Almanya'da, daha sonra nihayetinde Amerika Birleşik Devletleri'nde bir çerçeve oluşturduğu görülmüştür. Başkan Roosevelt'in Asya'daki bir savaş için Japonya'ya karşı savaşı önlemek üzere, Avrupa'daki bir savaş için Almanya'ya öncelik vermesine yardımcı olmuştur.

Mackinder, bu görüşünü sunarken, elbette Sibirya'nın yeryüzünün kalbi olamayacağını biliyordu. Bu nedenle, yeryüzünün kalp sahasının sınırlarını sık sık değiştirmiştir.

İngilizler, dünyanın kalp bölgesinin Osmanlı Yüce Devleti sınırları içinde yer Anadolu olduğunu gayet iyi biliyorlardı. Bu nedenle, Osmanlı Yüce Devletini yıkmak için bütün güçleriyle Osmanlı Yüce Devleti üzerine hücum ettiler. Osmanlı Yüce Devleti'nin en zayıf tarafı olan güneyden ve batıdan saldırdılar. İngiliz oyununu bu saldırılarda da sergilediler. Osmanlı Yüce Devleti ile savaşı, doğrudan kendi askerleriyle değil, sömürgeleri olan Müslüman ülkelerinden topladıkları askerler ile yaptılar. Sömürülen ülkelerin askerleri, kimlerle savaştıklarını

SANDERS Raymond L., (2002), The Human Mosaic'den yararlanılmıştır

bilmeden, Osmanlı ordusuna saldırdılar. Öte yandan Ortadoğu bölgesinde, Arap dünyasında ayaklanmalar başlattılar. Toptan ayaklanan Arap kabileleri, kime karşı ayaklanacaklarını bilemeden, satılmış kabile reisleriyle birlikte Osmanlı askerlerine saldırdılar. İngilizler, hiçbir zaman savaş meydanlarında görünmediler. Ancak perde arkasından savaşları, tilki kurnazlığı ile yönettiler.

İngiliz Oyunu

Siyasî coğrafyanın ve jeopolitiğin kurucusu sayılan Frederic Ratzel (1844–1904), Darwin'in tesiriyle devleti organizmaya benzetmiş ve organizma gibi devletin hayatîyetini devam ettirebilmesi için saha kazanmak zorunda olduğunu belirtmiştir. Jeopolitik kelimesini ilk defa kullanan İsveçli siyasî coğrafyacı ve tarihçi Rudolf Kjellen (1864–1922), Ratzel'in görüşlerinden oldukça fazla etkilenmiştir.

Yeryüzünün çok yönlü araştırılması demek olan jeopolitik, aynı zamanda siyasî coğrafya ile büyük ölçüde benzerlik gösterir. Zaten jeopolitiğin kurucusu sayılan Profesör Friedrich Ratzel (1844 - 1904), Münih ve Leipzig üniversitelerinde siyasî coğrafya hocalığı yapmış bir Alman bilim adamıdır. Ratzel diyor ki; "Devlet, bir hücreden meydana gelen bir organizmadır. Devlet, gelişme ve yayılmayı arzu eder. Devletin yayılmacı politikası, ilkel ve küçük devletlere dışarıdan istilâ yoluyla mümkün olur." Hatta Ratzel, daha da ileri giderek; "Bu küçük gezegende, sadece bir büyük devlet için gerekli yer mevcuttur." diyerek, yayılmacı ve sömürgecilik ruhunu açıkça ortaya koymuştur.

Gerek Mackinder ve gerekse Haushofer'in fikirlerinde etkili olan Ratzel (1844–1904), 1903 yılında yayımladığı "Siyasî Coğrafya" adlı eserinde, oldukça ilginç ve önemli fikirler ortaya atmıştır. Ratzel'in fikirleri şu şekilde özetlenebilir; " Bir devlet; bir toprak parçası ve onun üzerinde yaşadığı insanların birleşmesinden meydana gelmiş bir doğa yaratığıdır. Bu nedenle bu yaratık, öteki doğa yaratıkları gibi, doğar, büyür, gelişir ve ölür. Devlet sınırları değişmez değildir. Devletin doğal sınırı yoktur. Devlet, sosyal ve ekonomik yönden güçlendiği sürece, sınırları genişler ve doğal olarak devlet daha da güçlenir. Eğer sınırlar, devletin büyümesi, bir başka devlet tarafından engel olunmaya başlanırsa, bu engel oluş, savaş için bir sebep olur ve savaş kaçınılmaz hale gelir."

Friedrich Ratzel'in 1897'de yayınlanan "Siyasî Coğrafya" adlı eseri çağdaş jeopolitiğin başlangıcı olarak kabul edilir. Ratzel, siyasî coğrafyanın kurulmasına katkıda bulunarak, jeopolitiğe geçiş zemin hazırlamıştır. Ratzel'e göre; siyasî coğrafya mükemmel haritalar yapmakta ve ülkeleri tanımak için yeni bilgiler getirmekte, havanın, nüfusun, iklimin etkilerini yeterli bir şekilde açıklamakta ise de, siyasî ilimler üzerinde tatmin edici bir etkiye ulaşamadığından cansız ve sade kalmaktadır (Göney, 1993; Özey, 2016). O halde coğrafya, siyasî ilimleri de yine kendi sahasında işleyerek siyasî coğrafyayı statik olmaktan kurtaracak ve ona bir hayat ve canlılık kazandıracaktır (Fettweis, 2003).

Bu görüş, öncelikle Almanya'da benimsenmiş ve daha sonra bütün Avrupa ülkelerinde kabul görmüştür. Sömürgecilik ruhunun doruk noktasına ulaştığı o günün Avrupası, Birinci Dünya Savaşını yaşamıştır. Sonuçta, sanayi inkılabını da gerçekleştiren Avrupa'nın; dünya hâkimiyetine soyunduğunu görüyoruz. Bu kavram daha sonra, Avrupa'nın içinde büyümesini desteklemek için İkinci Dünya Savaşı'nda da Hitler tarafından kullanılmıştır.

İngiltere'nin yetiştirmiş olduğu bu bilim adamının görüşleri jeopolitik açıdan büyük önem taşımaktadır. Çünkü Mackinder'in Heartland Teorisi, İngilizler için değil, Almanlar için ileri atılmış bir teoridir. Almanların Mackinder'in görüşlerine sınımsız sarılmaları, bitmeyen hırsları ve tüm dünyayı sömürmek istemeleridir. Çünkü İngilizler, yeryüzünün kalbi (heartland)'nin Sibiryaya veya Doğu Avrupa olmadığını gayet iyi biliyorlardı. Ancak hedef saptırması için, Mackinder'in Heartland teorisini kullandılar. Almanya'nın dikkatini Sibiryaya gibi soğuk bölgeye çektiler. İkinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın soğuk bataklığında Almanların yenilgisini zevkle izlediler.

İngiliz oyununu, Almanlar ikinci kez, İngiltere'ye saldırdıklarında gördüler. İkinci Dünya Savaşı sırasında İngilizler, İngiltere üzerine Alman uçaklarının hava saldırılarını nasıl yaptıklarını incelediler. Radyo frekanslarını kullanarak, İngiltere semalarına gelen Alman uçakları, şehirlerde kurulu olan radyo istasyonlarına göre çok yüksekte takip ederek bombalarını bırakıp Almanya'ya geri dönüş yapıyorlardı. İngilizler, bu oyunu öğrendiler. Ancak bildirmediler. Radyo istasyonlarını kırsal alanlara taşıdılar. Günlerce Alman uçakları, İngiltere'nin ıssız kırsal alanlarına bombalandılar. Ancak bombaları bittiğinde, İngilizler gerçeği açıkladılar. Gerçekle yüzyüze gelen Almanlar, ikinci kez İngiliz oyunu ile karşı karşıya geldiler.

Almanlar, İngiliz kurnazlığını üçüncü kez, Avrupa Birliği'nde gördüler. İngiliz oyununda, önce İngiltere, Avrupa Birliğine üye olmuştur. Avrupa Birliği gerçek anlamda güçlenmiştir. Ancak İngiltere, öyle bir zamanda birlikten çıkmıştır ki, Almanlar yine İngiliz Oyununun gerçek yüzüyle karşılaşmışlardır.

İngiliz oyununun temelinde tilki kurnazlığı vardır. Tilki bilindiği gibi hayvanlar âleminde kurnazlığı ile tanınır. İngiliz kurnazlığı, dünyada tartışılmaz bir özelliktir. İngilizler, bu kurnazlıklarıyla, 20.yüzyılda tüm dünyayı yönetmişlerdir. İngilizler dünyayı tilki kurnazlığı ile yönetirken, yönetilenler kurt saflığı ile yönetilmişlerdir. Yönetilenler, en fazla zulüm ve

işkenceyi, İngiliz yönetiminden görmüşlerdir. Ancak zulüm ve işkence gördüklerinin farkında bile değillerdir. İngilizler tüm dünya ülkelerini, hem sömürmekte ve hem de sömürmenin zevkini sürmektedir.

SONUÇ

Halford John Mackinder, 19.yüzyılın sonu, 20. Yüzyılın başında fikirleriyle dünyaya yön vermiş bir coğrafyacı ve jeopolitikçidir. Görüşleri, kendinden sonra gelen jeopolitikçilere yön vermiştir. Görüşlerini ileri sürdüğü yıllarda, Birinci Dünya Savaşı yapıyordu. Ancak görüşleri, 1930'lu yıllarda, Almanya'da büyük ilgi görmüştür. Hitler'in Rusya üzerine hücum etmeleri ve dünyanın kalbine ulaşmak istemeleri, "yeryüzünün kalbine" ulaştıktan sonra, dünyanın anahtarını Tanrı'ya teslim etmek istemeleri, Mackinder'in "Heartland teorisini" gönülden inanmaları, aşırı hırsları ve gururlarındandır.

İkinci Dünya Savaşı, Almanlar için büyük bir hüsrana olmuştur. Mackinder'in teorisi, İngilizler tarafından bir savaş hilesi olarak kullanılmıştır. Oysa İngilizler, yeryüzünün kalbinin, Sibiryaya ve Doğu Avrupa'da değil, Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu Anadolu topraklarının olduğunu gayet iyi biliyorlardı. Almanlar, Rusya'nın soğuğu ile uğraşırken, İngilizler Ortadoğu'da cirit atıyorlardı.

İngilizler, yaptıkları savaşlarda tilki kurnazlığını uygulamışlardır. Savaş bir hiledir düsturunu hiçbir zaman unutmamışlardır. Savaşlarda, mertlik ve kahramanlık yerine, tilki kurnazlığı yaparak, savaşlardan hep galip çıkmışlardır.

"Savaş bir hiledir. Savaşta düşmanın hilelerini öğreniniz ve ona göre savaşınız" emrini buyuran bir dinin mensupları olarak Ortadoğu ve İslam Dünyası Müslümanları, düşman hilelerini göz ardı etmiş, kahramanca savaşmışlardır. Sonuç elbette hüsrandır. Çünkü Ortadoğu ülkelerinde savaş denilince, hala kılıç veya tüfek akla gelmektedir.

Ortadoğu ülkeleri ve özellikle Türkiye, İngiltere ve A.B.D'nin savaş oyunlarını bozmalıdırlar. Bölgede oynanan oyunları görmeli ve sinsî planlarını açığa çıkarmalıdır. Eğer bunları yapamazlarsa, Almanların İkinci Dünya Savaşı'nda yaşadıkları yenilgiyi tadacaklardır.

Kaynakça

- Alcenat, W. & Scott, M. (2008). Revisiting the Pivot: The Influence of Heartland Theory in Great Power Politics. Retrieved, August 19, 2015, from http://www.creighton.edu/fileadmin/user/CCAS/departments/PoliticalScience/MVI/docs/The_Pivot_-_Alcenat_and_Scott.pdf.
- Billon, P. L. (2006). "The Geopolitics Of Resource Wars: Resource Dependence, Governance And Violence," in The Geopolitics Reader, 2nd ed. Ed. by Gearoid O Tuathail. New York: Routledge.
- Chowdhury, S. Kumar- H. & Kafi, A. (2015). The Heartland Theory of Sir Halford John Mackinder: Justification of Foreign Policy of The United States And Russia In Central Asia.
- Fettweis J. C. (2003). "Revisiting Mackinder and Angell: The Obsolescence of Great Power Politics." Comparative Strategy, 22:109-129.
- Göney, S. (1993). Siyasî Coğrafya. İ.Ü. Ed. Fak. 103. İstanbul.
- Hudgeons, C. (2009). Geographic Models. College Board Two-Day AP/Pre-AP Social Studies Conference February 20-21, 2009, San Antonio, Texas
- Lacoste, Y. (2012). Le Pivot Géographique de l'histoire: une lecture critique, Hérodote 3/ (No 146-147) , p. 139-158)
- Lacoste, Y. (1998). Coğrafya Savaşmak İçindir. (çev.A.Arıyıcı), Özne yayınları, Araştırma dizisi;6, İstanbul.
- Lutz C. K. (2003). The New Great Game: Blood and Oil in Central Asia. New York: Atlantic Monthly Press.
- Mackinder H. J. (1962). "The Geographical Pivot of History" in Democratic Ideals and Reality. Norton and Company. New York, U.S.A, 241.
- Mackinder H. J. ([1904] 2004). "The Geographical Pivot of History." The Geographical Journal 170(4): 298–321.
- Mackinder H. J. ([1919] 1981). Democratic Ideals and Reality. Greenwood Press Reprint. ISBN 0313231508
- Mackinder H. J. (1902). Britain and the British Seas. New York: D. Appleton and Co. ISBN 0837127548
- Mackinder H. J. (1906). Money-power and Man-power: The Underlying Principles rather than the Statistics of Tariff Reform. London: Simpkin.
- Mackinder H. J. (1914). The Modern British State: An Introduction to the Study of Civics. London: G. Philip.
- Mackinder H. J. (1943). The round world and the winning of the peace. *Foreign Affairs*, 21(4), 595-605.
- Megoran, N. (2007). "The Influence of Halford Mackinder On Analysis of Uzbekistan" in The Introductory Reader in Human Geography, ed. By William G. Moseley, David A. Lenagan, and Kavita Pandit. Blackwell Publishing, 407.
- Özey, R. (1994). Merkezi Hâkimiyet Teorisi. *Altınoluk Dergisi*, 9, 8-9.
- Özey, R. (2000). *Dünya Hâkimiyet Teorileri ve Merkezi Türk Hâkimiyet Teorisi*. İstanbul: Marifet Yayınları.

Özey, R. (2010). *Merkezi Türk Hâkimiyet Teorisi*. İstanbul: 21.Asır Yayınevi.

Özey, R. (2016), *Siyasi Coğrafya* (12.Baskı). İstanbul: Aktif Yayınları.

Özey, R. (2016). *Büyük Türkiye Hâkimiyet Sahası*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Pham, J. P. (2006). Beijing's great game: Understanding Chinese strategy in Central Eurasia. *American Foreign Policy Interests*, 28, 53-67.

Scott, M. & Alcenat, W. (2008). Revisiting the Pivot: The Influence of Heartland Theory in Great Power Politics. Macalester College.